

РОЗДІЛ 3 ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

УДК 323,2:340.131](477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2026.44.3>

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ УМОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКИХ ІНІЦІАТИВ В УКРАЇНІ

POLITICAL AND LEGAL CONDITIONS FOR IMPLEMENTING CIVIC INITIATIVES IN UKRAINE

Герман М.В.,

orcid.org/0009-0009-2712-4453*аспірантка кафедри політичних інститутів та процесів
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника*

У статті авторка комплексно аналізує політико-правові умови впровадження та рівень інституціоналізації громадянських ініціатив в Україні, визначаючи їх, з одного боку, функціональною складовою громадянського суспільства та формою впливу на формування суспільно-політичних відносин, з іншого боку, – чинником посилення демократичних тенденцій в державі. Аргументовано, що розвиток таких ініціатив є ключовим пріоритетом державної політики, що закріплено у Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства на 2021-2026 рр.

У дослідженні виокремлено багаторівневу систему нормативно-правового регулювання: від фундаментальних конституційних норм, що закріплюють суб'єктність народу, до галузевого законодавства, зокрема законів про громадські об'єднання, благодійність та волонтерську діяльність. Особливу увагу приділено трансформації громадянського сектору в умовах дії правового режиму воєнного стану, де акцентовано стрімкий розвиток волонтерського руху як одну з найбільш інституціоналізованих форм громадянської ініціативи на сучасному етапі.

Проаналізовано аспекти переходу від моделі громадського «нагляду» до формату громадянсько-державного партнерства, яке формується в умовах децентралізації, євроінтеграції та цифровізації. Актуалізовано два вектори міжінституційної взаємодії: інституційні форми, де ініціатива належить громадськості (петиції, громадські бюджети), та форми, ініційовані суб'єктами влади (консультативно-дорадчі органи).

Авторка критично розглядає низку проблем, що гальмують розвиток громадянських ініціатив, зокрема бюрократичну інерцію, фінансову нестабільність сектору, безпекові ризики війни та існування «імітаційного» партнерства. Наголошено, що попри розгалуженість каналів артикуляції громадських запитів, в Україні зберігається інституціональна дискретність – розрив між можливістю висловити ініціативу та наявністю гарантованих механізмів її реалізації. Відтак обґрунтовано необхідність подолання процедурних прогалин через вдосконалення законодавства, у тому числі, з урахуванням норм відтермінованих законів про правотворчу діяльність та публічні консультації, подальшого розвитку політичної участі на місцевому рівні та формування відповідального врядування, орієнтованого на релевантні суспільні запити.

Ключові слова: громадянська ініціатива, громадянське суспільство, політичний інститут, демократизація, євроінтеграція, політичний процес, інституціоналізація, децентралізація, місцеве самоврядування, добре врядування.

In this article, the author comprehensively analyzes the political and legal conditions for the implementation and level of institutionalization of civic initiatives in Ukraine, defining them, on the one hand, as a functional component of civil society and a form of influence on the formation of socio-political relations, and on the other hand, as a factor in strengthening democratic trends in the state. It is argued that the development of such initiatives is a key priority of state policy, as enshrined in the National Strategy for Promoting Civil Society Development in Ukraine for 2021-2026.

The study highlights a multi-level system of regulatory and legal regulation: from fundamental constitutional norms that enshrine the subjectivity of the people to sectoral legislation, in particular laws on public associations, charity, and volunteer activities. Particular attention is paid to the transformation of the civil sector under martial law, with an emphasis on the rapid development of the volunteer movement as one of the most institutionalized forms of civic initiative at the present stage.

The aspects of the transition from the model of public «oversight» to the format of civil-state partnership, which is being formed in the context of decentralization, European integration, and digitalization, are analyzed. Two vectors

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

of interinstitutional interaction have been updated: institutional forms where the initiative belongs to the public (petitions, public budgets), and forms initiated by government entities (consultative and advisory bodies).

The author critically examines a number of problems that hinder the development of civic initiatives, in particular bureaucratic inertia, financial instability in the sector, security risks of war, and the existence of «imitation» partnerships. It is emphasized that despite the diversity of channels for articulating public demands, institutional discreteness persists in Ukraine – a gap between the opportunity to express an initiative and the availability of guaranteed mechanisms for its implementation. Therefore, the need to overcome procedural gaps through the improvement of legislation, in particular taking into account the provisions of deferred laws on law-making and public consultations, the further development of political participation at the local level, and the formation of responsible governance focused on relevant public demands, is justified.

Key words: civic initiative, civil society, political institute, democratization, European integration, political process, institutionalization, decentralization, local government, good governance.

Постановка проблеми. Громадянська ініціатива (далі ГІ – авт.) – це форма суспільної активності, спрямована на вирішення актуальних соціальних запитів або реалізацію певних ідей, які стосуються спільних для суспільства інтересів. Ініціатива – це формат голосу і форма дієвого впливу на формування порядку денного суспільно-політичних відносин [1, с. 33]. Важливість теми для України зумовлена передусім тим, що створення сприятливих умов для розвитку громадянської ініціативи стало ключовим пріоритетом Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 рр. [15]. Вважаємо цей факт переконливим аргументом у процесі інституціоналізації не лише громадянського суспільства (далі ГС – авт.), але й його складових.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика впровадження громадянських ініціатив у політологічному дискурсі залишається тісно пов'язаною із темою функціонування громадянського суспільства загалом, що комплексно відображено у ґрунтовних дослідженнях В. Ковальчука, О. Корнієвського, В. Крисаченко, В. Потапенка, В. Яблонського, Т. Ярового та інших авторів. Громадянські ініціативи як виокремлене предметне поле наукового пошуку акцентують В. Дорох, К. Ірха, А. Матійчик, М. Семко, а їх реалізація у контексті нормативно-правового регулювання функціонування громадянського суспільства висвітлена у працях Т. Акімової, О. Вінник, В. Гончарука, А. Костенко, А. Краснопілствої, М. Лациби, К. Швець та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Разом із численними науковими розвідками, стратегічними візіями державних інституцій залишається відкритим питання замірів інституціональної спроможності громадянського суспільства реалізувати різноманітні ініціативи на загальнонаціональному, регіональному та місцевому рівнях.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Пропонується комплексно підійти до проблематики, закладеної у темі наукової статті, визначивши рівні нормативно-правового та процедурного оформлення громадянських ініціатив

та надавши обґрунтованої оцінки цьому багатокомпонентному процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. До головних ознак громадянського суспільства вітчизняні політологи відносять, по-перше, свободу та ініціативність особистості, що спрямовані на задоволення розумних потреб членів суспільства без шкоди для його загальних інтересів; по-друге, сукупність визначальних характеристик у різних сферах: приватної власності в економічній, демократії у політичній, плюралізму у духовній, справедливості у правовій; по-третє, існування в абсолютній більшості цих сфер так званого «середнього прошарку», який здатен підпорядкувати громадянському суспільству демократичну, правову, соціальну державу [3, с. 18, 20]. Такий підхід є ще одним аргументом на користь інтерпретації громадянських ініціатив як структурного елемента громадянського суспільства, а ще – функціональної складової демократії у вигляді прямого народовладдя, яке може здійснюватися через вибори, референдуми, механізми народної правотворчої ініціативи та публічних консультацій, інші форми безпосередньої демократії.

Український дослідник А. Матійчик визначає поняття «громадянська ініціатива» як вияв здатності громадян за допомогою колективного характеру дій та на принципах самоорганізації самостійно вирішувати актуальні питання функціонування суспільних відносин. На думку вказаного автора, формування та реалізація ГІ залежить від таких чинників, як зовнішнє середовище, інституціональний клімат, наявність соціального капіталу, ступінь зрілості та самосвідомості громадянина [8, с. 7]. У вже згадуваній Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 рр. контекст розуміння громадянських ініціатив доповнено їхніми основними характеристиками, а це добровільність, спільність мети, суспільна користь, наявність різних форм реалізації, можливості впливу на владу та ін.

Коли ми говоримо про інституціоналізованість ГІ, то йдеться про їхню здатність впливати на владу та прийняття державних рішень, зокрема

через петиції, громадські слухання, обговорення, акції – той самий «інституціональний клімат» у А. Матійчика. Чинне вітчизняне законодавство серед інструментів просування громадянських ініціатив вказує такі: вибори і референдуми, загальні збори (конференції) за місцем проживання, громадські слухання, місцеві ініціативи, електронні петиції, консультації з громадськістю, громадська експертиза, участь громадян та інститутів громадянського суспільства у роботі консультативно-дорадчих органів та органів самоорганізації населення тощо [15]. Викладене переважно стосується форматів артикуляції змістів ГІ, натомість у нашому фокусі – рівні їх політико-правового впровадження, вищим із яких беззаперечно є конституційно-правовий. Його фундаментальною основою є положення Конституції України, зокрема про право на свободу об'єднань у політичні партії та громадські організації (ст. 36), право брати участь в управлінні державними справами та у всеукраїнському і місцевих референдумах (ст. 38), право на мирні збори, мітинги та демонстрації (ст. 39). Також Основний закон держави закріплює, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, яка відповідає за неї перед людиною (ст. 3). Та найважливішим вважаємо конституційне закріплення суб'єктності народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні (ст. 5) [6]. Конституційні норми створюють основу для розвитку громадянських ініціатив, забезпечуючи можливість громадянам вільно висловлювати свої погляди, брати участь у політичних процесах та ініціювати суспільні зміни.

Одним із перших нормативно-правових актів, яким в Україні започатковувався процес співпраці органів державної влади та громадянського суспільства є Указ Президента України від 11 квітня 2001 р. «Про Комісію зі сприяння розвитку громадянського суспільства», яким, «з метою сприяння прискоренню процесів становлення та розвитку в Україні інститутів громадянського суспільства, на підтримку ініціативи широких кіл громадськості» було утворено Комісію зі сприяння розвитку громадянського суспільства при Президентові України [2, с. 928]. Наразі базовим законом, що регулює діяльність громадського сектору, є Закон України «Про громадські об'єднання», який встановив ліберальні процедури реєстрації та функціонування організацій громадянського суспільства [11]. Також документ став основним інструментом правового регулювання впровадження громадянських ініціатив в Україні.

Значна частина вітчизняних ГІ спрямована на боротьбу з корупцією та забезпечення прозорості у діяльності влади. Законодавство надає можливість громадським організаціям проводити моніторинг діяльності державних інституцій, вимагати

доступу до публічної інформації та здійснювати контроль за витрачанням державних коштів. Закон «Про запобігання корупції» також надає правові механізми для участі громадськості в антикорупційній діяльності (ст. 14) [13].

Наразі впровадження громадянських ініціатив регулюється особливими умовами дії правового режиму воєнного стану, які, наголосимо, не стали приводом для звуження можливостей ГІ, натомість визначили додатковий вектор для їх розвитку, а саме напрямок волонтерської діяльності, покликаний сприяти допомозі армії, підтримці внутрішньо переміщених осіб та под. Показово, що ще з 2014 р. український громадський сектор відреагував на збройну агресію російської федерації активізацією волонтерського руху як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях, а з початком повномасштабної російсько-української війни у 2022 р. кількість офіційних волонтерів зросла у 21 раз [18]. Ще один наслідок, важливий передусім у науковому контексті, стосується виокремлення форм ГІ, пріоритетними серед яких для України є волонтерські, благодійні та гуманітарні. Критеріями такої класифікації є цілепокладання та суб'єкти реалізації. Показово, що в такому контексті аналізу громадянських ініціатив ступінь їх інституціоналізації є більш довершеним. Ці висновки зумовлені дією законів України «Про волонтерську діяльність», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про гуманітарну допомогу».

Вказані вище закони містять більше зобов'язуючих та гарантуючих норм щодо різних форм ГІ. Так, держава, органи влади та уповноважені посадовці зобов'язані підтримувати «громадську ініціативу щодо провадження волонтерської діяльності, гарантувати і забезпечувати захист передбачених Конституцією України та законами прав, свобод і законних інтересів волонтерів, отримувачів волонтерської допомоги, організацій та установ, що залучають до своєї діяльності волонтерів» (ст. 1) [10]. Громадські об'єднання визнані законодавством як надавачами, так і набувачами гуманітарної допомоги з метою подальшого її використання на користь тих, хто «потребує допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту» (ст. 1) [12].

Принагідно зауважимо, що практики європейських держав і усього Європейського Союзу спираються на низку чинних механізмів народної нормотворчості. Йдеться про визначену кількість голосів на підтримку громадянських ініціатив,

які потім розглядаються відповідними органами влади на центральному і місцевому рівні. Так, згідно регламенту Євросоюзу щодо Європейської громадянської ініціативи, мільйон мешканців чверті країн-членів ЄС можуть подати на розгляд Єврокомісії пропозицію з питань, які, на їхню думку, потребують додаткового правового акту [19]. Законом про здійснення громадянами законодавчої ініціативи у Польщі право подавати власні законопроекти безпосередньо до Сейму надано групі у 100 тисяч громадян, група у 50 тисяч громадян з правом голосу отримала аналогічну можливість у Литві. Конституції земель у Німеччині також регулюють ініціативи, якими громадяни можуть ініціювати закони або розпуск ландтагу.

Наступний рівень визначається політичними умовами, сучасний контекст яких характеризується зміною ролі громадянського суспільства. Якщо раніше ініціативи здебільшого мали характер «нагляду» за владою (т. зв. функція «watchdog»), то зараз спостерігається перехід до громадянсько-державного партнерства. Специфіка його середовища конструюється із урахуванням впливів процесів децентралізації, євроінтеграції, цифровізації тощо.

В Україні активно діє реформа децентралізації, яка посилила роль місцевих громад у прийнятті рішень. Завдяки цьому громадянські ініціативи можуть отримувати більше підтримки на місцевому рівні, адже громади мають ширші повноваження і ресурси для самостійного вирішення проблем. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» деталізує форми участі громадян у місцевому самоврядуванні через обрання депутатів місцевих рад та сільського, селищного чи міського голови та шляхом безпосередньої участі через такі правові механізми, як місцеві референдуми, загальні збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання, органи самоорганізації населення та асоціації органів місцевого самоврядування [14].

Зауважимо, що серед стратегічних завдань для держави міститься положення про «удосконалення законодавчого регулювання місцевих ініціатив; закріплення права членів територіальної громади подавати місцеві ініціативи на розгляд ради або її виконавчого органу шляхом збору підписів жителів на їх підтримку; встановлення обов'язку органів місцевого самоврядування розглядати місцеві ініціативи на найближчих своїх засіданнях за участю ініціаторів та приймати за результатами рішення» [15]. Цей державний пріоритет для низки ОТГ вже став частиною нового формату суспільно-політичних взаємодій, однак варто підкреслити, що тут все залежить від волі і системної роботи безпосередньо ініціаторів змін – тобто пересічних громадян.

Цифровізація, що активізувала імплементацію елементів електронної демократії, значно спрос-

тила процес переходу від ідеї до її практичного впровадження. Цей аспект розглянуто у рамках політичного рівня, а не виокремлено у технологічну чи інформаційно-комунікаційну надбудову з огляду на зумовленість технологічності політичної участі саме управлінськими рішеннями та створенням спеціальних сервісів для включення громадян до процесів розробки владних рішень та частково – до впливу на їх реалізацію. В країні функціонують кілька майданчиків для акумуляції «народних голосів підтримки» та напрацьовано механізми і процедури збору і верифікації цих голосів. До прикладу, у 2025 р. єдиний державний вебпортал «Дія» закріпив за собою статус головного цифрового продукту в Україні, охопивши онлайн-послугами понад 23 мільйони українців, а це 77% усіх власників смартфонів у країні [9].

Серед сучасних практик взаємодії органів публічної влади з громадськістю у виробленні й реалізації публічної політики вітчизняні експерти виділяють дві основні групи: перша використовує інституційні форми взаємодії, де ініціатива належить громадськості (участь у розробленні і обговоренні проєктів нормативно-правових актів, громадські бюджетні ініціативи, діяльність асоціацій, громадських рад, консультативно-дорадчих органів тощо); друга ж використовує такі форми, в яких ініціатива належить владним інституціям (залучення представників громадськості до організації виборчого процесу, підтримка діяльності громадських організацій, організація діяльності державно-громадських фондів, залучення інститутів громадянського суспільства до правозахисної діяльності та ін.) [4]. Ця тенденція зберігається, актуалізуючи питання громадянсько-державного партнерства. У цьому контексті доречно акцентувати аргументи дослідника В. Крисаченка, який називає громадянське суспільство «одночасно і донором ціннісних ініціатив, і своєрідним легітимізатором тих чи інших дій влади». Учений розкриває багаторівневий конструкт соціального партнерства, де вертикальна складова передбачає скоординовану діяльність владних органів загальнонаціонального, регіонального та місцевого рівнів з метою досягнення сукупного кумулятивного ефекту управління, а на горизонтальному, громадянському рівні, чи не найважливішою складовою постає співпраця (суспільне партнерство) учасників партійних перегонів за владу у визнанні і прийнятті ними фундаментального критерія єдності – національних інтересів України» [7, с. 121]. Такий ракурс партнерства підкреслює його взаємну політичну доцільність для управлінських і громадських акторів та додатково обґрунтовує необхідність посилення інституціоналізації міжінституційної співпраці.

Якщо ж розглядати спроможність громадянських ініціатив по горизонталі, то вона визнача-

ється можливістю подання електронних петицій до Президента та Верховної Ради України, участь у робочих групах при міністерствах на національному рівні, упровадженню механізму бюджету участі (громадський бюджет), локальними ініціативами, змістом статутів громад на місцевому рівні, мережуванням з міжнародними НУО, адвокацією інтересів України на міжнародних майданчиках на наднаціональному рівні. Останній, з огляду на стрімкий розвиток громадянського суспільства в Україні та його інтеграцію у глобальне ГС, є важливим політичним і правовим чинником для розвитку громадянських ініціатив завдяки підтримці міжнародних організацій та політичних об'єднань (Європейський Союз, ООН, урядові інституції різних держав, інші донорські організації). Вони надають гранти, проводять тренінги, забезпечують експертну підтримку для розвитку громадянського суспільства та впровадження ініціатив у різних сферах – від прав людини і сталого розвитку до екологічної безпеки і альтернативної енергетики. Разом із такою підтримкою у вітчизняні практики врядування і суспільно-політичних взаємодій приходять обов'язкові до впровадження політики щодо підтримання миру, безпеки, поваги до прав людини, суверенної рівності та мирного вирішення суперечок, недискримінації, захисту вразливих груп населення тощо. Тобто йдеться про ціннісно-нормативну складову інституціоналізації ГІ.

Попри прогресивне вітчизняне законодавство, яке постійно вдосконалюється і доповнюється, активні процеси запозичення світового, передусім європейського позитивного досвіду, впровадження ініціатив стикається з низкою проблем. Найбільш відчутними серед них обґрунтовано є певна бюрократична інерція, адже відчутним є формальний підхід владних інституцій до консультацій з громадянськістю; фінансова нестабільність громадського сектору, адже громадянські ініціативи часто потребують матеріальної складової для публічного просування, а вітчизняна культура внутрішніх пожертв (донатів) часто ігнорує саме цей напрям підтримки; безпекові ризики, зумовлені реаліями воєнного часу, які обмежують в участі й ініціюванні мешканців прифронтових та тимчасово окупованих населених пунктів; «імітаційне» партнерство, коли держава в особі політичних акторів створює квазі-ініціативи або підконтрольні громадські інституції для легітимізації власних рішень.

Враховуючи тему дослідження, актуалізуємо саме прогалини у процедурній складовій вітчизняного законодавства, яке й досі перебуває у тривалій фазі надання інституціоналізованого статусу громадським резолюціями за підсумками громадських обговорень, консультацій, підтриманих петицій тощо. На нашу думку, інституціонально подолати частину процедурних прогалин у реалізації громадянських ініціатив здатні норми Закону

України «Про правотворчу діяльність», стаття 3 якого визначає суб'єктами правотворчої діяльності Український народ на всеукраїнському референдумі, територіальну громаду на місцевому референдумі, заінтересованими ж особами, які можуть ініціювати підготовку проекту нормативно-правового акту перед суб'єктом правотворчої ініціативи, є громадяни України, громадські об'єднання, професійні і творчі спілки, благодійні і релігійні організації тощо [16]. Ще один закон, який також частково вирішує окреслені недоліки політико-правового супроводу ГІ, стосується унормування публічних консультацій, тобто «етапу постановки проблеми, розроблення, формування чи реалізації державної політики, вирішення питання місцевого значення, у ході якого суб'єкт проведення публічної консультації збирає, опрацьовує пропозиції заінтересованих сторін щодо предмета публічної консультації та оприлюднює результати аналізу таких пропозицій» [17]. Заінтересованою стороною тут називають «громадян України, громадські об'єднання, професійні спілки та їх об'єднання..., органи самоорганізації населення, невідприємницькі товариства, суб'єкти господарювання..., на яких вплине прийняття рішення, інші особи, прав, свобод, інтересів чи обов'язків яких стосується рішення, а також інші особи, які виявили бажання брати участь у публічних консультаціях» [17]. Незважаючи на низку виключень щодо проблематики публічних консультацій закон робить процес суспільно-політичних взаємодій прозорішим (зокрема через запровадження онлайн-платформи для публічних консультацій як форми взаємодії з громадянами та інститутами громадянського суспільства), а їх підсумки більш повноважними у впливі на політику. Перевірити ефективність вказаних законів у процесі реалізації громадянських ініціатив можливо лише після припинення або скасування воєнного стану в Україні, коли документи набудуть остаточної чинності.

Громадянські ініціативи як функціональна складова громадянського суспільства цілком відповідають принципам партисипативної демократії, яка, як аргументовано стверджує український науковець В. Ковальчук, зарекомендувала себе в Україні ефективною у вирішенні низки важливих завдань: по-перше, нагальних проблем місцевого рівня (від ремонту доріг до будівництва мікрорайонів); по-друге, прийняття локальних нормативних актів, а отже, формування місцевого права (як джерела права); по-третє, вироблення публічної політики як на місцевому, так і на національному рівні (шляхом формування, консультування та контролю органів влади); по-четверте, реалізації бізнес-програм та інвестицій (через участь у формуванні місцевого бюджету, активну грантову політику та залучення інвесторів) [5, с. 42]. Отже, успішна апробація зазначених форматів свідчить,

що за умови розширення інклюзивних практик управління держава здатна використати ресурс громадянських ініціатив як для поглиблення демократизації, так і для суттєвого підвищення якості змістовного наповнення державної політики.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Громадянські ініціативи – явище для українського суспільства не нове, а навпаки – таке, що стрімко розвивається, використовуючи як чинні нормативно-правові механізми, так і здобутки електронної демократії, інструменти інформаційних технологій, апробуючи зарубіжний досвід. Кількісно виміряти суб'єктів ГІ практично неможливо, адже це й інститути громадянського суспільства, й активи територіальних громад, і більш локальні тимчасові об'єднання громадян, які прагнуть вирішити нагальну спільну проблему. Очевидно, що така розгалуженість учасників ГІ є підтвердженням наявних в державі політико-правових умов для впровадження громадянських ініціатив, ефективність яких, на нашу думку, вимірюється рівнем

розвитку суспільно-політичного діалогу і синхронністю у досягненні зрілості громадянським суспільством й інститутами влади.

Водночас фіксуємо певну інституціональну дискретність щодо громадянських ініціатив – з одного боку, існують багаторівневі канали їх артикуляції, обговорення і консолідації для набуття формату актуального суспільного запиту як на загальнонаціональному, так і локальному рівнях, з іншого боку, й досі залишаються прогалини у забезпеченні реальних механізмів реалізації ГІ як норми закону, рішення виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування. Фактично йдеться про статус рекомендації щодо більшості громадянських ініціатив, тому актуальною задачею для держави є трансформація «дорядчого голосу» у дієвий механізм впливу, часткове вирішення якої вбачаємо у: нормах відтермінованих на час воєнного стану законів, плануванні та виробленні політики з урахуванням суспільного запиту, внутрішньому і зовнішньому стимулюванні політичної волі до відповідального врядування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Герман М. Європейські стандарти та досвід реалізації громадянських ініціатив. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 17. С. 33–41. DOI: 10.32782/2312-1815/2024-17-5
2. Гончарук В. В. Нормативно-правове регулювання та інституційне забезпечення взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 17. С. 925–956. DOI: 10.34132/pard2022.17.12
3. Громадянське суспільство та правова держава : виклики сьогодення : монографія / за заг. ред. О. О. Кота, А. Б. Гриняка, Л. Ф. Купіної, В. І. Шакуна. Київ : Алерта, 2023. 304 с.
4. Інструменти та механізми вироблення й впровадження публічної політики в Україні. *Укрінформ* : вебсайт. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/2713805-instrumenti-ta-mehanizmi-viroblenna-j-vprovadzenna-publicnoi-politiki-v-ukraini.html (дата звернення: 27.01.2026).
5. Ковальчук В. Б. Громадянська участь в процесі здійснення врядування та легітимзації публічної влади в Україні. *Український часопис конституційного права*. 2024. № 4. С. 32–43. DOI: 10.30970/jcl.4.2024.3
6. Конституція України : від 28.06.1996 р. : станом на 12.01.2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 16.01.2026).
7. Крисаченко В. Демократія в часи повномасштабної російської агресії проти України: випробування на справжність. *Розвиток громадянського суспільства в умовах воєнного часу* : зб. мат. та доп. Всеукраїнської науково-практичної конференції, 22 квітня 2023 р. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2023. С. 111–120.
8. Матійчик А. В. Самоорганізація громадянського суспільства як чинник демократичної модернізації політичної системи України : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Львівський національний університет імені Івана Франка. Івано-Франківськ, 2016. 221 с.
9. Підсумки 2025 : які послуги в Дії були найпопулярнішими серед українців. *Прес-офіс Міністерства цифрової трансформації України* : вебсайт. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/progress/pidsumky-2025-iaki-posluhy-v-diyi-buly-nauporuliarnishymy-sered-ukrayintsiv> (дата звернення: 28.01.2026).
10. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 р. № 3236-VI : станом на 15 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 28.01.2026).
11. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 р. № 4572-VI : станом на 15 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 28.01.2026).
12. Про гуманітарну допомогу : Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV : станом на 16 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 27.01.2026).
13. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII : станом на 15 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 26.01.2026).
14. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР : станом на 15 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.01.2026).

15. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки : Указ Президента України від 7.09.2021 р. № 487/2021 : станом на 15 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text> (дата звернення: 25.01.2026).

16. Про правотворчу діяльність : Закон України від 24.08.2023 р. № 3354-IX : станом на 15 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> (дата звернення: 26.01.2026).

17. Про публічні консультації : Закон України від 20.06.2024 р. № 3841-IX : станом на 15 січня 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3841-20#Text> (дата звернення: 28.01.2026).

18. Реєстр волонтерів виріс у 2,5 рази за рік. *Опендатабот* : вебсайт. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/real-volunteers-2023-12> (дата звернення: 27.01.2026).

19. On the European citizens' initiative : Regulation (Eu) of The European Parliament and of the Council of 17 April 2019 № 2019/788 : as of 01.26.2026. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2019/788/oj/eng> (дата звернення: 27.01.2026).

Дата першого надходження статті до видання: 28.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026